

ויהם ה' את מחנה מצרים (שמות יד כד) והמתי את כל העם אשר תבא בהם (שם כג כז) ויהם ה' לפני ישראל (יהושע י י) ויהם ה' את סיסרא ואת כל הרכב ואת כל המחנה (שופטים ד טו). המהומה במלחמה זה דבר גרוע מאד. הוא סימן שה' נלחם ולקח מן העם את המחשבה הצלולה, הוא פוגע ראשית כל בנפש, החלק העליון שבאדם ואז הגוף נכנע מהר מאד.

המחנך עתה נראה מה היו התוצאות של המלחמה הזו?

תלמיד: כל הערים שלקחו הפלישתים חזרו לישראל, כמו שנאמר בפסוק יד.

המחנך: אולם יש לדעת כי הפלישתים לא עזבו את הערים האלה ועוד הוסיפו להילחם בישראל בעתיד ואף מנעו מהם לעשות נשק (כמו שנאמר להלן יד יט), אלא שתחילה כנראה גרשו את בני ישראל אשר גרו בתוכם ולקחו לעצמם את כל הערים האלה. עתה חזרו בני ישראל לגור בהם יחד עם הפלישתים.

הערה: במידה שהזמן מרשה יש להאריך יותר בעניינים אלו. המחנך ימצא נושאים שונים לבחירה ב"דעת סופרים".

פרק ח נושא ראשון א-ה

בני ישראל מבקשים להחליף את צורת השילטון

המחנך: איזה צורות שילטון ידועות לכם? או בצורה יותר קלה: מה היא צורת השילטון במדינת ישראל, בארצות הברית ומה צורת השילטון בבריטניה?

התלמידים עונים בצורות שונות שמהם מסתכם: בארץ ישראל ובארצות הברית אין השילטון קבוע בידי משפחה אחת, אלא כל פעם בוחרים אנשים אחרים כמושלים. בבריטניה יש משפחה אחת שיש לה ממשלה קבועה, היא משפחת המלוכה. היום אין למלך בריטניה דעה גדולה בהנהלת המדינה, אולם בכל זאת יש ראש מדינה קבוע. במשך הזמן יכול אף לגדול כוח השילטון של משפחת המלך ויתכן שאף בריטניה תשנה פעם את צורת השילטון ותבטל את המלוכה.

צורות חיי ישראל שונות מצורות חיי הגויים. ישראל צריכים להיות נבדלים בכל דבר. בכל זאת מותר לישראל להשתמש אף בצורות השילטון של הגויים. אף אז צריך הנשיא בישראל, או מלך ישראל, להיות שונה לטוב ממלכי הגויים, אולם השם והצורה יכולים להיות דומים.

עתה נעבור לראות מה אירע בישראל בימי שמואל.

לא ידוע לנו בדיוק כיצד משלו השופטים עד ימי שמואל, איך נבחרו ומי הם היו. אנו רק יודעים שהם היו מידי פעם משבט אחר והיו החשובים בעם. ביניהם היתה אף אשה שופטת.

על אופן שילטונו של שמואל כתובים דברים אחדים, ראשית כל בסוף פרק ז. מה נאמר שם בעניין זה.

תלמידים: הוא סבב בארץ לראות מה ישראל עושים ושפט אותם.

המחנך: נכון, שמואל לא המתין שיבואו אליו, אלא הלך לעם בעת הצורך. על ידי כך השפיע יותר מאחרים. זאת אנו למדים ממה שנאמר במקומות אחרים, א בל לא מפרק ז. כאן כתוב שהוא היה בא לבית אל, הגלגל והמצפה. שלושה מקומות אלה נמצאים באיזור אחד, בסביבת ירושלים. בני ישראל ישבו בארץ כולה. שמואל קבע שלושה מרכזים שמהם שלט בישראל. כנראה קבע שם אף ישיבות ללימוד תורה וזמן לכל שבט ומקום היכן לפנות אליו, שלא יבואו כולם ביחד. מידי פעם בפעם יצא אף למקומות אחרים.

אנו נלמד להלן ששמואל לא קיבל שום דבר מן העם, כנראה לא היו לו אף עובדים בשכר, הכל נעשה רק לשם שמים ובקדושה.

בתחילת פרק ז אנו לומדים על שינוי שבא בחיי שמואל. מה הוא?

תלמידים: שמואל זקן ומינה את בניו במקומו.

המחנך: זה לא נכון, הוא לא מינה אותם על כל ישראל, כי לא הושיב אותם במרכז הארץ. הם ישבו בבאר שבע שבדרום, מקום רחוק לפי תנאי התחבורה של הימים ההם. הם היו שופטים מקומיים לסביבת באר שבע בלבד.

אמנם כפי הנראה קיווה שמואל שהם ילמדו להיות שופטים טובים ובמשך הזמן יהיו אף למנהיגי העם כולו. כך קיווה אף העם. האם היתה התקווה שלהם מוצדקת?

תלמידים מביעים דעות שונות: מהם אומרים שזה מוצדק, כי בנים צריכים להיות דומים לאבות ומחונכים על ידיהם ומהם מזכירים את בני עלי שלא דמו לאביהם וכן בתקופות אחרות ובמשפחות אחרות אין הבנים דומים לאבות.

המחנך מסכם: המצב בעניין זה שונה ביותר בכל עת ובכל משפחה. הגמרא אומרת שבני שמואל היו צדיקים ומה שכתב שמואל אביהם עליהם בספר זה, הוא רק מפני שהם לא היו כמוהו. הוא לא לקח שום דבר מהעם ועבד קשה ובעצמו. הם ביקשו שכר לעצמם והיו להם עוזרים רבים, שהתנהלו ברחבות.

דבר זה הכאיב את שמואל מבקש הטוהר הנפשי, אולי יותר מאשר את העם, שציפה שתקום ביניהם משפחה גדולה וטובה שתנהל את ענייני חייהם. אז בשלה החחלטה שיש להחליף את צורת השילטון. יש למצוא משפחה טובה שלא יימסר השילטון שיעבור בירושה מן האב לבניו ונכדיו ויהיה סדר קבוע לעם.

תלמיד שואל: אולם הלא ראו בני ישראל כי בני עלי לא היו צדיקים כמוהו וכן בני שמואל. האם לא היו צריכים לפחד שמא בני האיש הטוב והגדול שיבחרו למלך יהיו לא טובים והעם יפסיד מהמלוכה ולא ירוויח.

המחנך כפי הנראה קיוו שאם ימצאו איש שהוא מתאים עתה, הוא ישתדל לחנך אחד מבניו מימי ילדותו לתפקיד הנהגת העם. בכל בתי המלכות דואגים מאד לגידולו של יורש העצר. בגויים לא תמיד מצליחים בכך, אולם בני ישראל קיוו שעל ידי התורה והנבואה שבישראל יצליח המלך להקים בית מלכות יפה ומצליח לטובת כל ישראל. וכן נאמר בתורה בספר דברים יז יד-טו: "כי תבא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגויים וגו' שום תשים עליך מלך וגו'". אכן שמואל התנגד לכך אף מן הטעמים שהזכרתם. עתה נלמד פרק ח, כל פסוק ופסוק. יש בו עניינים חשובים רבים שדורשים התבוננות מיוחדת. זאת נעשה בשיעורים הבאים.

פרק ח. נושא שני. פסוקים ו-י

למה אין שמואל מרוצה מתכנית עם ישראל?

המחנך: בהקדמה לשיעור הקודם הסברנו את ההיגיון שהיה בבקשת ישראל להמליך עליהם מלך. מה הוא הדבר שהפליא אתכם בעת שלמדנו את הכתוב בספר בעניין זה.

תלמיד: למה מתנגד שמואל להמלכת מלך.

המחנך האם לכולכם היה הדבר מפליא?

תלמיד אחר: אני לא התפלאתי. הוא היה עתה ראש עם ישראל. הוא ידע שלא יבחרו אותו למלך, כי כבר רואים שבניו אינם מתאימים למלכות. הוא לא הסכים למסור את השילטון.

תלמיד נוסף: אולי אף קיווה שבניו יוטבו במשך הזמן אם לא ימליכו עתה את המלך.

המחנך: לפני כן למדנו ששמואל היה איש טהור וקדוש, לא לקח שום דבר מהעם וכאשר בניו לא נהגו כמוהו, אלא כבני אדם רגילים, כתב עליהם דברים קשים ביותר. מילדותו הוא עבד לצורך ישראל מאהבתם, מאהבת ה'. לפי דבריכם צריכים לומר ששמואל דואג לטובת עצמו ולטובת בניו, יותר מאשר לטובת העם. זה לא מתאים אפילו לאיש רגיל כל שכן לאיש קדוש.

קראו פסוק ו. איזה טעם נאמר שם להתנגדות שמואל.

תלמיד קורא: "וירא הדבר וגו' כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו, ויתפלל שמואל אל ה'".

המחנך: לא כתוב כאן שהדבר היה רע בעיניו, משום שלוקחים ממנו את המלוכה, וחוש מזה אם כל התנגדותו היתה בגלל בניו, איך היה יכול להתפלל לה' כי יעשה מה שטוב לו באופן

פרטי, במקום לעשות מה שטוב לטובת העם. האם יכול אדם רגיל להתפלל שה' יעשה עבורו דבר שהוא לא לטובת אנשים אחרים? בודאי שלא, וכיצד יתפלל נביא על זאת?
תלמיד: אולם אני קראתי אף פסוק ז. שם כתוב במפורש, כי שמואל חשב שמאסו אותו ועל זה הוא כעס.

המחנך: ומה כתוב בסוף הפסוק הזה.

תלמיד: כי הם מאסו בשמואל כמו שמאסו בה'.

תלמיד אחר: והלא למדנו שדור זה נהה אחר ה' וכאן נאמר שמאסו בה'.

המחנך: שתי השאלות שהזכרתם הם עצמם התשובה לשאלות שלכם. בני ישראל לא מאסו חס ושלום בה', כי ביקשו לעבדו בכל לבבם, הם לא מאסו בשמואל באופן אישי, כי ידעו את צדקותו וטהרת לבו. הם אך ביקשו לשנות את צורת השילטון, לא שופטים שמנהלים שילטון פשוט מדי ואינם מכינים את בניהם לרשת את מקומם, אלא איש שמנהל מלכותו בכבוד ובפאר של מלכות ודואג להכנת יורש, יש לו שרים וצבא המחזקים ומעודדים את העם וכדומה. דעת שמואל היתה כי זה לא יביא טובה לישראל, כמו שתלמדו להלן בפרק זה ובפרק י יז-יט; ובתוכחה הגדולה של שמואל הכתובה בפרק יב.

היום רוב העמים ביטלו את המלוכה שהחזקתה עולה בכסף רב לעם והטובה שלה מעטה. שמואל יעץ לישראל לא להתחיל בדבר זה, אלא להמשיך בדרך הישנה וידאגו לתקן אותה, אולם לא להחליף את צורת השילטון. הוא ביקש שלעת עתה יעמדו שופטים בראש ישראל ולא מלכים.

ה' אמר לשמואל כי לא יוכל לשנות זאת. אילו היה העם טוב באופן שרשי לא צריכים שום שליט כמו שאמר זאת אחד השופטים. מי מכם זוכר זאת? מה היה שם השופט והיכן זה כתוב. חפשו בספר שופטים.

(כמובן שזה אפשרי רק אם יש לתלמידים נ"ך שלם. אם אין להם ינסה המחנך להזכירם ואחר כך יקריא מתוך הספר. למחנך תמיד דרוש תנ"ך שלם על שולחנו).

תלמיד: מצאתי, גדעון אמר: "לא אני אמשל בכם וגו' ה' ימשל בכם", (שופטים ח כג).

המחנך: אפשר לעבוד את ה' בשלמות ובאמונה מיראתו בלבד ללא מושלים ומלכים (כמו שעשו ישראל בגולה), אולם אם בני אדם מרגישים שהם זקוקים לחיזוק ואם לא, לא יוכלו למלא אשר הם צריכים לעשות יש ליתן להם את זה, כדי שלא יהיה יותר גרוע. אולם יש בזה משום ביזוי ה', שאין יראתו על האדם כיראת מלך בשר ודם.

זה מה שאמר ה' לשמואל, "כי לא אותך מאסו כי אם אותי". הם אינם יכולים לחיות במסגרת רוחנית בלבד והם זקוקים לחיזוק מצד מלך בשר ודם ושריו וצבאו.

תלמיד: אולם אם כן למה יש מצוה בתורה להמליך מלך.

המחנך: זו מצוה שמאד קשה לקיים אותה. אם לא מוצאים את האיש המתאים למלוכה זה רע מאד. לפעמים טועים וסבורים כי האיש מתאים והוא איננו מתאים. על כן לא קיימו ישראל מצוה זו עד ימי שמואל. שמואל סבור היה כי אף בימיו עדיין מוקדם להמליך מלך עליון ראוי באמת לגדולת ישראל הוא ובניו אחריו. מלך ישראל אמיתי צריך להכיל בו את כל המעלות הגדולות והקדושות המנויות בדברי הנביאים על המלך המ שיח. אם לא מוטב להמתין עד שיבא האיש הזה. זו היתה טענת שמואל. אולם העם טען כי אף מלך פשוט יחזק אותם וישליט סדר בעם בשלום ובמלחמה, כמו שהוא בכל הגויים. המלך האמיתי הוא מכשיר רוחני גדול. המלך בגויים הוא מכשיר מדיני כלכלי, אנושי. מותר לישראל להמליך אף מלך כזה, אף כי יותר טוב היה אילו ביקשו להתקדש יותר כפי שהוא חובת ישראל. הגויים לא הצליחו כל כך במלכיהם וישראל לא היו צריכים לקחת אותם לדוגמה. אולם אם ביקשו וראו שאי אפשר להם בלי זה אמר ה' למלא רצונם.

למעשה נגרמו צרות רבות על ידי המלכים, אולם אף דברים גדולים הושגו. נימוקי שמואל נכונים היו ואף נימוקי העם.

הערה למחנך: יש פרטים נוספים בעניין זה הדורשים ביאור. ב"דעת סופרים" יש דיון בסוגיות אלו. אולם בדרך כלל אם ספר שמואל נלמד במקום הלמודים רגיל די באמור בתוספת ביאור המלים.

פרק ט

הנושא: יצא לחפש אתונות ומצא מלוכה

המחנך: בשיעורים הקודמים למדנו שההסכמה להמלכת מלך בשעה זו באה אך שמום שללא מלך היה מהצב יותר גרוע. דרוש היה חיזוק מדיני, אנושי, לעם ישראל. הם לא הרגישו די במסגרות הרוחניות שלהם, בשילטון השופטים הפשוט, שאינו קשור בשום פאר וטכסים. פרק ט מתאר כיצד נפגש המלך לעתיד עם הנביא שהמליכו. פגישה זו נועדה ללמד שהמלך רצוי רק באין ברירה.

אשאל אתכם: איך צריך היה המלך לעתיד להיפגש עם הנביא אילו היה רצון גמור מאת ה' להמלכת המלך? אולי אתם זוכרים מה אמר ה' לאהרן בזמן שמשה חזר למדיין?

תלמיד: לך לקראת משה המדברה: (שמות ד כז).

(הערה: אם לא יהיה תלמיד שידע זאת המחנך יזכיר זאת).

המחנך: כך צריך היה להיות אף עם שאול. ה' צריך היה לומר לשמואל ללכת לשאול או לשלוח שליח לשאול שיבא אל שמואל.